

JACEK PUDLISZEWSKI

UNIWERSYTET GDAŃSKI

**PANEM ET CIRCENSES W MIASTACH HISZPANII RZYMSKIEJ
W ŚWIETLE ŻRÓDEŁ EPIGRAFICZNYCH (I-III w. n.e.)***

To przysłowiowe już, przytoczone w tytule artykułu stwierdzenie poety Juwenalisa (Sat. X, 81) odzwierciedla nie tylko ogólną sytuację panującą w Rzymie, lecz także w całej Italii i innych częściach Imperium. Dlatego w okresie Wczesnego Cesarstwa istotną sprawą było zapewnienie ludowi miejskiemu podstawowych środków utrzymania oraz bezpłatnej i masowej rozrywki. W stolicy wszelkie inicjatywy w tej kwestii należały wyłącznie do cesarza, natomiast w prowincjach podejmowali je przedstawiciele lokalnej arystokracji. Do różnorodnych form owej działalności należały m.in. rozdawnictwo pieniędzy i żywności, urządzenie igrzysk, wznoszenie budowli publicznych, pokrywanie długów miejskich. Ten typ munificencji, poświadczony przede wszystkim na terenie Italii i Afryki, występuje również w municypiach hiszpańskich¹. Ta prywatna hojność bogatych warstw miejskich miała za-

* Niniejszy artykuł jest poprawioną wersją referatu wygłoszonego na konferencji naukowej „Miasto w starożytności”, zorganizowanej przez Komisję Historii Starożytnej PTH oraz Zakład Historii Społeczeństw Antycznych Instytutu Historii UAM w Poznaniu w dniach 19-21.09.2002 r.

¹ Na ten temat m.in.: A. Lussana, *Contributio agli studi munificientia privata in alcuine regioni dell'Impero*, Epigraphica 1956, 18, s. 77-93; R. Duncan-Jones, *The Economy of the Roman Empire*. Quantitative Studies, Cambridge 1974; J. F. Drinkwater, *Gallic Personal Wealth*, 1979, Chiron 9, s. 237-242; Y. de Kisch, *Tarifs de donations en Gaule romaine d'après les inscriptions*, Ktéma 1979, 4, s. 259-280; S. Mrozek, *Les distributions d'argent et nourriture dans les villes italiennes du Haut-Empire romain*, Bruxelles 1987; G. Wesch-Klein, *Liberalitas in rem publicam: Aufwendungen zugunsten von Gemeinden in römischen Africa bis 284 n. Chr.*, Antiquitas, 1, 40, Bonn 1990; B. Rémy, *Un témoignage de la romanisation de la cité de Vienne au Haut-Empire: l'évergétisme*, Ktéma 1992, 17, s. 201-221. Z kolei na temat rozdawnictwa w Hiszpanii: T. Frank, *An Economic Survey of Ancien Rome*, t. III, Paterson-New Jersey 1959, s. 145-148; E. M. Sztajerman, *Społeczeństwo zachodniorzymskie w III wieku*, Warszawa 1960, s. 153-157; J. M. Blázquez, *Historia económica de la Hispania Romana*, Madrid 1978, s. 200-203; L. A. Curchin, *Personal Wealth in Roman Spain*, Historia 32, 2, 1983, s. 227-244; J. F. Rodríguez Neila, *Liberalidades públicas y vide municipal en la Hispania Romana*, Veleia 1989, 6, s. 135-169; J. Del Hoyo, *Un aspecto socioeconómico de la Bética: Los epula, Actas del I Coloquio de Historia Antigua de Andalucía*, Córdoba 1988; vol. II, Córdoba 1993, s. 73-88; A. Balerin, *L'évergétisme dans le conventus Tarraconensis sous le Haut-Empire romain*, Mé-